

Jana Markupová: „Rodina Paloušova jakožto jedno z center českého disentu v zrcadle orální historie“

bakalářská práce – FHS UK Praha 2011

posudek oponenta

zpracoval: doc. PhDr. Zdeněk PINC

srpen 2011

Téma bakalářské práce Jany Markupové je zajímavé a dobře vybrané. Také zvolená metoda práce, orální historie se pro zpracování tématu hodí. Hned na úvod však poznamenávám, že v konkrétním případě práce Jany Markupové se zvolená metoda ukázala jako poněkud zrádná a to hned ve dvou ohledech. Jednak je problém v tom, aby se nepamětník událostí, o kterých probíhá interview, dobře orientoval v problematice a znal realie, jednak měla Markupová smůlu v tom, že dva z jejích čtyřech respondentů, již podobná vyprávění absolvovali vícekrát a mají tedy už sled událostí, selekci podstatného a nepodstatného a další záležitosti osvojené. To vypadá jako výhoda, ale skoro vždy to je nevýhoda, zvláště když mezi posluchačem a vypravěčem se vytratí podíl tazatele a respondenta. Posluchač neví, na co by se měl vypravěče zeptat. První potíží lze čelit důkladnou přípravou a studiem, druhou potíž lze korigovat kontrolou správnosti výpovědi jinými výpověďmi téhož mluvčího, jiných mluvčích či pamětníků problému. Je třeba vést rozhovory i s dalšími lidmi, kteří nebudou předmětem výzkumu, ale verifikují vyprávěné. Trochu mne překvapilo, že Jana Markupová nepřišla v té věci ani za mnou, ačkoli jistě ví, že všichni 4 respondenti jsou moji blízcí přátelé a nepochybně ví i to, že bych jí neodmítl poradit např. to, nač se má při interview soustředit a nač by se mohla zkusit zeptat. Ačkoli se o věc zajímá dlouhodoběji a ledacos ví, přípravu na tuto stránku práce, obávám se, autorka nedocenila.

Radim Palouš v tomto smyslu nemůže vypovědět, že se v roce 1967 habilitoval v oboru filosofie výchovy, i když to řekl, žádný takový obor tehdy na UK neexistoval, podobně mu nemohl oponovat profesor Patočka, protože byl tehdy docentem, podobně Martin Palouš nepracoval od roku 1980 ve Svazu invalidů Meta, protože žádný takový svaz neexistoval. Pracoval stejně jako já ve výrobním podniku Meta ČSI, Československého svazu invalidů jako domácí pracovník programátor. Meta neměla pouze jednu intelektuálně zaměřenou provozovnu, jak se v textu píše, ale minimálně dvě, vedle provozovny 121 v Praze 2, provozovnu 118 v Praze 6.

Některé informace není v textu nutno uvádět, ale když už je uvedeme, měly by být správně a přesně. S tím si věru Markupová příliš velkou hlavu nedělala, někdy jde jen o vadu na kráse, ale někdy může dojít i k věcnému pochybení. Hned na s. 6 tak Markupová píše, když charakterizuje složení signatářů Charty 77: „Na druhé straně stál církevní (většinou katolický) disent? Jak tomu rozumět? Mínil-li Markupová termínem ‘církevní’ klér, tak protestantských duchovních bylo mezi signatáři víc než katolických kněží, na obou stranách bez státního souhlasu. Nechtěla snad říci ‘křesťanský’, tedy zahrnout zřetelněji kněží i laiky, pak by skóre bylo dosti vyrovnané. ‘Pro církevní disent je typické například vydávání samizdatu’, další věta, vlastně blábol, samizdat vydávaly různé skupiny, o tom, že by církevní měl nějakou převahu, nemám žádné povědomí. Já je ovšem mít nemusím, ale Markupová by měla, ale odkaz veškerý žádný, obvyklý způsob, jak se šíří pravda a dělají dějiny. Ani v místech, kde autorka odkazuje, si však s přesností nedělá velké starosti. Jen o pár řádek níže píše autorka o součinnosti bývalých členů KSČ a přisoudí rozhodující podíl na jejich spolupráci Václavu Havlovi s povšechným odkazem na skvělou Putnovu knihu. Jde však

z větší části o nedorozumění, Putna jistě ukazuje vynikající schopnost Havlovu propojovat lidi a zprostředkovat mezi odlišnými stanovisky. Ale rozhodující podíl na součinnosti bývalých komunistů při podpisu Charty 77 měl beze sporu Zdeněk Mlynář.

Ke znalosti reálií patří i povědomí o tom, že z KSČ nebylo možno vystoupit, členství mohlo být ukončeno pouze 'vyškrtnutím' nebo 'vyloučením', tato distinkce nabyla rozhodujícího významu po prověrkách z počátku sedmdesátých let, vyloučení byli postiženi tvrději, až na výjimky ztratili práci, vyškrtnutí si často práci zachovali, měli zaražený kariérní postup, omezené publikační a jiné možnosti. Mezi chartisty tedy nemohli být lidé, kteří z KSČ vystoupili, jak autorka tvrdí. Nepřesností podobného rázu je v práci více, doporučuji pečlivou opravu, protože práce může sloužit jako podklad pro další použití historiků.

Třetí kapitola práce je věnována historickému kontextu, má celkem 5 stran a autorka se pokouší pojednat téměř sto let. Než takto koncipovaný historický kontext, to raději kapitolu vypustit, jde stejně o kompilát převážně z jedné přehledové práce. Lepší by bylo v poznámkách pod čarou vykládat a komentovat události, o kterých respondenti vypovídají a při té příležitosti uvádět eventuální omyly na pravou míru. Nepochopil jsem, proč autorka začíná svůj výklad koncem první světové války, manželé Paloušovi se narodili v polovině dvacátých let, válka a první léta republiky je příliš nepoznamenala. Výklad mohla autorka klidně začít světovou hospodářskou krizí po roce 1929, to by si ji ale nesměla spojovat s krizí německou bezprostředně poválečnou. Práci, se kterou autorka převážně pracovala (Cuhra a kol.) neznám, ale buď autorka předvádí výklad občas nepřesně, nebo práce za mnoho nestojí. Např. Cuhrovi podsunutá představa ilegality rockových koncertů a vůbec autorčino silné zaujetí pro tento termín jsou ve frapantním rozporu s přehnanou, zoufalou až komickou snahu tehdejší opozice o legalitu a respektování zákonů. I rockové koncerty byly pořádány jako soukromé oslavy svateb či narozenin, když už nebylo možné dostat povolení k veřejné produkci. Bytové semináře neporušovaly zákon o shromažďování ani nenarušovaly občanské soužití atp.

Po technické stránce pokládám při jinak solidní úrovni za nedostatek skutečnost, že v exempláři práce, se kterým jsem pracoval, chybí kopie nahrávek pořízených interview. Rád bych si je přečetl v celém rozsahu. Největším přínosem je nepochybně rozhovor s Annou Paloušovou, kdyby z práce nezůstalo nic, byl by tento rozhovor trvalým přínosem pro pochopení oné doby. Možná by podobným přínosem byl i rozhovor s profesorem Janem Paloušem, pro který nedostala autorka souhlas respondenta k použití v práci. To je jistě pro práci velmi nemilá komplikace, s níž se ale autorka vyrovnala profesionálně. Musím se přiznat, že s Janem Paloušem sympatizuji, i když jeho důvody neznám. Tyto záležitosti jsou dosud citlivé a podle mého přesvědčení by jejich publikace měla být vázána až na dobu po smrti účastníků.

Mrzí mne, že práce nevyjasní v životním příběhu Radima Palouše dvě epizody, které jeho příběh ozvláštňují a minimálně v mých očích mu dávají výjimečný rozměr. Mezi signatáři Charty 77 byl Radim Palouš, pokud vím, jediným akademikem, který podepsal v produktivním věku, v době podpisu mu bylo 53 let. Ostatní signatáři již, jak se říkalo, neměli co ztratit, byli již vyhození nebo byli v penzijním věku. Palouš však prošel prověrkami bezpartijních na PedF UK, měl hodnost docenta a pro pochopení jeho podpisu, existují podle mého přesvědčení pouze dvě možná vysvětlení. Buď podcenil riziko represe, v té době se ještě podepisovaly různé petice, s podpisem bývali potíže, ale úder proti Chartě 77 byl bezprecedentní, nebo šlo v Paloušově případě o uvážený a mimořádně statečný čin. K velkým zásluhám práce Jany Markupové patří jistá podpora této možnosti. Anna Paloušová vzpomíná, že manželovi řekla, 'je-li to pravda, tak to podepsat musíš'. Já jsem podepsal Chartu 77 jen pár týdnů po Radimovi a Martinovi, o prvním kole jsem se nedozvěděl, prý se usoudilo, že i tak mám průšvihů až nad hlavu. To už byla situace jednoduchá. Bylo jasné, co podpis znamená, ale zároveň – kvůli brutální represí režimu zejména – nebylo možné nepodepsat, nechat druhé

v tom maléru samotné. Tak jsem to viděl zcela zřetelně a jednoznačně. Před tím to tak jednoznačné nebylo. Pro toho, kdo měl co ztratit, to byl buď nerozum, nebo hrdinství. Ten text měl totiž zvláštní charakter, který jiné petice té doby neměly. Když si to člověk přečetl, nemohl nesouhlasit, to byl také hlavní důvod té mimořádně ostré represe. Moc si uvědomila, že nechá-li se to jen tak, tak to podepíše skoro každý. Proto byl takový tlak na to, aby si text nikdo nepřečetl, lidé podepisovali protesty proti tomu, co nečetli. V životě Radima Palouše je ještě jeden moment, který je podle mého mínění stejného rázu. Ze zcela věrohodného pramene vím, že Radim Palouš vstoupil v roce 1945 do KSČ, aby stranu opustil po Vítězném únoru. V mých očích jde také o poměrně jednoduchou volbu mezi nerozumem a velkou statečností. Na obě tyto epizody jsem se nikdy Radima Palouše nezeptal, připadalo mi to nějak nevhodné, ale protože nemám nejmenší důvod pochybovat o pravdivosti druhé epizody, dlouho jsem přemýšlel, jak je možné, že tahle záležitost neuvízla v jeho kádrových materiálech a kurikulu. Moje hypotéza je tato: V roce 1945 byla pro vstup do KSČ tříletá kandidátská lhůta, Palouš tedy v únoru 1948 ještě neměl kandidátskou lhůtu za sebou, neměl hlasovací právo, nebyl členem. Nepožádal potom o převedení za člena a příslušnou prověrku, proto nebyl 'vyakčněn' z FF UK a urychleně před koncem roku 1948 ukončil studium. Při vyhazovu z Orbisu jej možná kádrový problém dostihl a přidal se k neochotě podepsat petici za popravu dr. Horákové, ale byly již tenkrát kádrové materiály tak kompletní a funkční jako později?

Navzdory uvedeným výhradám nepovažuji práci Jany Markupové za nezdařilou, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji známku „velmi dobře“.